

Līvija Baumanē, *Mg.philol.*, Latvijas Universitāte

ZEMGALIEŠU BIRUTAS REVOLUCIONĀRĀ DZEJA

Zemgale Biruta. 20. gs. sākums.
Attēls no Latvijas Kara muzeja kolekcijas.

1905. gadā rakstniece **Zemgale Biruta** (1878–1906) Rīgas ielās esot stāģējusi aizplīvurojusies, bīstoties no liekas uzmanības. Lai gan rakstniece bijusi dziļi emocionāla, aizrautīga un izsmalcināta, viņa saistīta ar revolucionāru darbību un tādēļ pat nonākusi apcietinājumā un piedzīvojusi traģiskus brīžus.

Rakstnieks Jānis Akuraters divdesmitajos gados savās atmiņās raksta: “Mums, latviešiem, (..) revolūcijā bija daudz sieviešu līdzdalībnieku. Bet dziļi idejiski pārliecinātu revolucionāru sieviešu tik maz. Mītiņu runātājas bija, literatūras izplatītājas un glabātājas bija, bet kaujas revolucionāru bija tik maz. Zemgale Biruta, mirdzošs izņēmums. Liktenis viņai bija sagatavojis citu nāvi – nevis ar revolveri vai bumbu rokā...” [Akuraters 1968:265].

Lai gan Zemgaliešu Birutas, īstajā vārdā – Konstances Augustīnes Greciones, patiesā loma revolucionārajā darbībā laikā ap 1905. un 1906. gadu nav pilnībā izpētāma un tiešu dokumentālu avotu par viņas devumu revolucionārajās aktivitātēs trūkst, Akuratera atmiņas ļauj noprast, ka viņa bijusi viena no nedaudzajām tā laika latviešu sievietēm revolucionārēm, kurai piemītusi dziļāka pārliecība. Zemgaliešu Biruta ir dēvējama par rakstnieci – leģendu latviešu kultūrā. Šo leģendu lielā mērā izveidojuši viņas laikabiedri atmiņās un vēltījumos. Rakstā tiks ieskicēta Zemgaliešu Birutas saikne ar revolucionāro darbību un atsauksmes par to dažādos avotos.

Literatūras vēsturē Zemgaliešu Birutas izpētei ir relatīvi mazāka vieta gan atstāto tekstu kvantitātes ziņā, gan viņas pāragrās nāves dēļ, turklāt viņa it kā ir palikusi savas spilgtās priekšgājējas Aspazijas ēnā, un līdz pat 21. gadsimtam Zemgaliešu Birutas darbi nebija izdoti atsevišķā grāmatā. Rakstnieces literāro mantojumu veido dzeja un aptuveni 20 īsprozas teksti, kā arī viena dramaturģiska skice.

Viens no iemesliem, kas Zemgaliešu Birutai piešķir “dzejnieces – leģendas” auru, ir apstākļi, ka viņas daiļrade ir vienīgais īstenais latviešu sievietes rakstnieces mēģinājums izpausties dekadentiskā manierē. Kā atzīmējis Kārlis Vērdiņš, Zemgaliešu Birutas piemiņas saglabāšanos literatūras vēsturē nodrošinājis jau tas fakts, ka viņa ir vienīgā sieviete rakstniece, kas arī parakstījusi jauniem literārajiem principiem vēltīto manifestu “Mūsu mākslas motīvi” 1906. gadā [Vērdiņš 2005:12]. Protams, tikpat saistošs ir biogrāfiskais aspekts: rakstnieces enigmātiskais dzīvesgājums un mīklainā nāve.

Kādu laiku Zemgaliešu Biruta bijusi it kā apzīmogota ar Kaina zīmi – klīda runas, ka viņa, atrodoties apcietinājumā 1906. gadā, nodevusi savus biedrus revolucionārus. Aizdomas raisījusi viņas relatīvi ātrā atbrīvošana, turklāt apcietinājuma laikā viņa bieži esot turēta slepenpolicijas priekšnieka telpās, nevis kamerā. Runāja, ka Zemgaliešu Biruta, slepenpolicijas spiesta, atpazinusi un nodevusi apcietinātos revolucionārus [Akuraters 1968:261]. Tomēr tuvākie domubiedri neticēja, ka viņa būtu spējīga uz nodevību. Akuraters gan pieļāva domu, ka mocīšanas un spīdzināšanas iespaidā dzejniece, iespējams, kaut ko ir izpaudusi. Tieši pieņēmums par eventuāli notikušo biedru nodošanu nopratināšanas laikā, kā arī iespējamā vainas apziņa un ieslodzījumā piedzīvotais tradicionāli tiek traktēts kā galvenais Zemgaliešu Birutas pašnāvības iemesls īsi pēc atbrīvošanas no aresta.

Taču, pētot Latvijas Valsts vēstures arhīvā (LVVA) Zemgaliešu Birutas jeb Konstances Greciones nopratināšanas dokumentus, Elīna Stengrevica secinājusi, ka dzejniece nav sniegusi tādu informāciju, ko varētu uzskatīt par nodevību. Viņa nav sniegusi nekādas precīzas ziņas arī tad, kad rādītas revolucionāru Eduarda Biriņa un Dāvida Trauberga fotogrāfijas, vien norādījusi, ka, iespējams, kādreiz minētos vīriešus ir redzējusi dzīvoklī, kurā mitinājusies [Stengrevica 2004:242].

ПРОТОКОЛЬ № 42.

1906 года Сентябрь 24 дня, в г. Ригаи, Отдельного Корпуса Жандармовъ Падмешиевича
Рашиевичана основании ст. 1035⁷ Уст. Угол. Судопр. (Судебныхъ Уставовъ ИМПЕРАТОРА
АЛЕКСАНДРА Второго изд. 1893 г.) въ присутствіи Товарища Прокурорадопрашивалъ нижепоименованн въ качествѣ свидѣтел котор _____ пока-
зал _____ по предъявленіи _____ ст. Уголовн. Судопр.Зовуть меня Кемшанцъ Петрова ГрегориюсОтъ роду имѣю 27 лѣтъ латвско-польскаго вѣроисповѣданіяЗваніе мое крестьянина Друшеского волн Вайковско у.Проживаю Р. Рига, Большая Милкалунь, № 18На предложенныя мнѣ вопросы отвѣчаю: Да, Польской Кексеской

и т. В. у и жилу устал и Глоис итмца;
Жилища квартирамъ отдавана Кошмаръ
 и у ней посылкою зымъ Жилища,
 которые итмца. Жилища томъ
 Кемшанцъ и змало, тамъ какъ самъ
 Жилища при итмъ итмца итмца; за
 томъ самъ жилъ в квартирамъ, но
 часть привади къ Жилищу тамъ
 же Андреасъ Кошмаръ. Самъ тамъ
 Жилища по итмца и Кошмаръ
 и в итмца по итмца зымъ за итмца
 в итмца ареста; арестована и змала

Domājot par literātes Zemgaliešu Birutas nozīmi 1905. un 1906. gada notikumos, kā arī, ņemot vērā interesi par viņas personību mūsdienās, jāatzīmē, ka 2009. gadā režisors Gatis Šmits uzveda Ingas Rozentāles lugu “1906. Trakāk vēl kā piektā gadā”, kurā tiecās ielūkoties revolūcijas laika notikumos un konkrētā laikmeta cilvēku izjūtās. Viens no centrālajiem tēliem uzvedumā ir jauna dzejniece Vilma Doroteja Plūme, kuras prototips ir Zemgaliešu Biruta. Vilma traktēta kā emocionāla, pretrunīga, naiva būtne, kura drīzāk stihiski nonākusi apkārtējo notikumu virpulī un apcietināta par līdzdalību atentātā tikai apstākļu sakritības dēļ. Viņa tēlota kā jūsmīga entuziaste, kurai dziļākas sapratnes par notiekošo, iespējams, nav bijis. Tāpēc interesanti vērtēt, kāda saistība ar revolucionārām darbībām Zemgaliešu Birutai bijusi realitātē.

Par Konstances dalību revolucionārās aktivitātēs pieminējumi galvenokārt rodami laikabiedru sarakstītajā autobiogrāfiskas ievirzes prozā, atmiņās par revolūcijas laiku. Ir secināms, ka laikā, kad aizsākusies viņas literārā darbībā, jaunā rakstniece sākusi interesēties arī par revolucionārām idejām.

1905. gada 29. jūnijā Konstence vēstulē rakstniekam Augustam Saulietim atklāj, ka Vasarsvētkos viņai esot bijis konflikts ar tēvu pēc demonstrācijām, kas notikušas baznīcā: “Viņš pats (tēvs) tad nemaz nebija mājās, bet vēlāk viņam kas sastāstīts, ka es esot devusi naudu priekš ieročiem utt.” [Zanders 1978:48]. Tēvs citu cilvēku priekšā jauno sievieti esot smagi aizvainojis ar pārmetumiem. Šī epizode liecina, ka 1905. gada vasarā Zemgaliešu Biruta jau bijusi pietuvināta revolucionāru aprindām, savukārt sarakstē viņas pašas lietotais apzīmējums, ka tēvam *sastāstīts*, liecina, ka naudas došana ieročiem tomēr drīzāk ir nepatīss fakts.

Literāts Juris Kosa, atminoties 1905. gada rudeni, rakstījis: “Mītiņu laikā es sastapu Konstanci kaut kur bulvārī; viņa pārdeva publikai skrejlapīņas un citu politisku literatūru. Paliku tādās domās, ka viņa kalpo revolūcijai saziņā ar *Dr. Priedkalnu* un viņa vadībā” [Kosa 1958:8]. Andrejs Priedkalns kādu laiku bija Zemgaliešu Birutas eventuālais līgavainis, lai gan cita versija vēsta, ka abu it kā romantiskā savienība bijusi tikai aizsegs – viņi esot bijuši tikai biedri; tieši Priedkalna ietekmē rakstniece sākotnēji esot pievērsusies revolucionārai darbībai.

Viens no plašākajiem Zemgaliešu Birutas pieminējumiem saistībā ar revolūcijas laiku ir rodams Jāņa Akuratera grāmatā “Dienu atspīdumi”, kur viņš fiksējis notikumus, kas saistās arī ar 1906. gada reakcijas laiku, Zemgaliešu Birutas apcietināšanu un vēlāko bojāeju. Arī Antons Austriņš savā romānā, 1905. gada notikumu hronikā “Garā jūdze” vairākkārt piemin Zemgaliešu Birutas saistību ar revolūcijas notikumiem.

Sākotnēji jaunā rakstniece vienkārši bija to romantisko revolūcijas entuziastu vidū, kurus gadsimta pirmajos gados vajāja baiss, eksistenciālas izjūtas. Var pieļaut, ka emocionālā, inteliģentā Konstence sākumā aizrāvusies ar revolucionāro domu, saskatot tajā garīgu atmodu un dvēseles sacelšanos pret *veco dzīvi*. Tomēr

rakstnieces interese nav netipiska – revolucionārajā darbībā gadsimta sākumā iesaistījās daudzi latviešu rakstnieki, tostarp Kārlis Skalbe, Antons Austriņš, Jānis Akuraters un citi. Iesaistoties revolucionārās aktivitātēs, ideālistiski noskaņotie rakstnieki nereti domāja par abstraktu brīvības jautājumu. J. Akuraters savā revolūcijas laiku atmiņu grāmatā “Dienu atspīdumi” šo posmu dēvējis par *skaistu un traģisku laiku* – laikmeta noskaņā dzejnieki nereti saskatīja zīmīgas sabiedrību pārkārtojošas idejas.

Iespējams, pamazām Konstance iedziļinājusies arī dažādās teorētiskās nostādņēs, garīgi nobriestot un veidojot savu personisko attieksmi pret laikmeta notikumiem un idejām. Jaunā rakstniece ir klātesoša konspiratīvās sanāksmēs – piemēram, Rīgā, Rūjenes (Rūjienas) ielā un citur. Šos brīžus atceras un min Jānis Akuraters, stāstot par pulcēšanos konspiratīvajā dzīvoklī: “Te bez manis, dedzīgā dzejnieka A. Kalniņa un K. Jēkabsona, bieži parādījās vēl dzejnieki: Skalbe, Austriņš, Apsesdēls, Arnis, Zemgāliešu Biruta, Jānis Jaunsudrabiņš, K. Krūza, A. Traubergs (..) un (..) revolucionāri no Savienības.⁷⁸ (..) Notika karstas apspriedes, strīdi, satikšanās ar strādnieku delegātiem (..)” [Akuraters 1968: 216].

Turklāt Zemgāliešu Biruta tulkojusi no vācu valodas austriešu sociālisma teorētiķa un jurisprudences eksperta Antona Mengera (1841–1906) rakstu “Anarhisms”, kas ir neliela daļa no plašākas, 1903. gadā tapušas apceres “Nākotnes valsts” (“*Neue Staatslehre*”) – 1906. gada janvārī Zemgāliešu Birutas tulkojums publicēts “Galvas Pilsētas Avīzē”. Šajā tekstā Mengers paudis dažādas ekstrēmas ievirzes atziņas, piemēram – “Vispirms, kas attiecas uz anarhistiskās sabiedrības kārtības ieviešanu, tad lielākā daļa rakstnieku (teorētiķu) ir vienisprātis, ka pēc sociālās uzvaras visas esošās bagātības īpašniekiem bez kādas atlīdzības vienkārši atņemamas” [Mengers 1906:1], lai gan noslēgumā tomēr rezumējis, ka “aiz še pievestiem iemesliem, kuri ļoti viegli vēl pavairojami, mums jāatmet anarhisms kā nākamās sabiedrības veidols.”

Mengera apcere tobrīd bijusi īpaši aktuāla – neilgi pēc tam to pilnā apjomā latviešu valodā tulkojis arī dzejnieks Apsesdēls (Augusts Apsītis), kurš arī tolaik pastiprināti interesējies par sabiedrību pārveidojošām idejām [Ķikuts 1930:195] – tajā pašā gadā grāmata izdota Eduarda Sirģeļa apgādībā Rīgā – ar nosaukumu “Nākotnes valsts: anarhisms, īpatnējā un komunālā valsts”. 1908. gadā apceri latviešu valodā vēlreiz tulkojis arī Aleksandrs Būmanis, un ar nosaukumu “Antona Mengera Jaunā valsts: Jauna mācība par valsti” tā izdota Pēterburgā, Eduarda Mekša apgādībā. Padziļināta interese par Mengera tekstu liecina par izteikti revolucionāru noskaņojumu – piemēram, Apsesdēls, kurš arī tulkoja šo apceri, 1905. gada

⁷⁸ Domāta 1903. gadā dibinātā Latviešu sociāldemokrātu savienība – radikāli kreisa demokrātiska partija, kas galvenokārt bija “revolucionāra organizācija un ietvēra savā programmā (..) prasību par Latvijas autonomo valsti” [Akuraters 1923:374]. Autore piezīme.

paaudzi zīmīgi dēvēja par *smeldzošo sājpu un nemiera bērniem*, un pats tika soda ekspedīcijas un 1906. gada reakcijas vajāts [Ķikuts 1930:195].

Akuraters vēsta arī par Zemgaliešu Birutas turpmākajām gaitām: “Kad uznāca reakcija, jau janvārī, 1906., viņa devās kopā ar citiem revolucionāriem uz ārzemēm. Neilgu laiku viņa pavadīja Parīzē, bet Latvijas liktenis vilka viņu atpakaļ, un jūlijā jau tā ieradās Rīgā. Dzīvības un brīvības mīlestība vilka viņu revolucionāru pulkā, un nešķirami ar viņiem tā darīja savu pienākumu, neatteikdamās pat no bīstamākiem uzdevumiem. Bumba priekš ģenerālgubernatora, kuru viņa glabāja savās telpās, un dedzīgākie revolucionāri, A. Traubergs un A. Kalniņš, ar kuriem kopā viņu apcietināja, ir tikai pierādījums par viņas revolucionāro garu” [Akuraters 1968:263].

1906. gada sākumā Zemgaliešu Biruta kopā ar citiem revolucionāriem caur Pēterburgu izceļoja uz Somiju, tālāk nokļuva Parīzē, kur viņu saviļņoja Francijas gars – Akuraters atceras, ka viņa esot paudusi: “Tur ir brīvības dzimtene (..) Kad mēs būsim tik karsti brīvības cīnītāji kā franču revolucionāri!” [ibid 264]. Jūlijā rakstniece atgriezās Latvijā. Impulsīvā un kaismīgā dzejniece arvien vairāk aizrāvās ar brīvības un cīņu ideju.

Līdztekus Zemgaliešu Biruta sacer laikmeta noskaņu inspirētus dzejojumus, kuros pausts cīņas spars un tēlots aktīvs, brīvību alkstošs, drosmīgs un spēcīgs gars. Šie dzejoļi rakstnieces daiļradē veido saturiski nodalāmu kopu jeb autonomu tēmu loku līdzās citiem viņas dekadentiski erotizēto (*Fin de siècle* noskaņās) motīvu cauraustajiem, brīžiem symbolismam tuvajiem dzejas tekstiem. Revolucionārā patosa ietonētie dzejoļi marķēti ar zīmīgiem nosaukumiem – piemēram, “Brīvības apustulim”, “Tautai”, “Brīvības karotāja”, “Brīvībai”. Tajos dominē aktīvi verbi un specifiskas, brīžiem pat par klišejiskām uzskatāmas frāzes un tēli, piemēram, vētra un tumsa, aicinājums uz cīņu, dvēseles atbrīvošanās, dzelzs važu saraušana, despotu varas sagraušana, cilvēces brīvība, karoga vicināšana, tomēr tekstos jūtama personiska attieksme un individuālā pārlicība. Vairākos dzejoļos konstatējama liriskā *es* īpaši cieša radniecība ar pašu dzejnieci; šķiet, tajos pausta autore tieša pozīcija. Te īpaši var izcelt dzejoļi “Brīvības karotāja”: “Es rauju rozes iz viņošiemi matiem / Un cīņas priekšā zibošiem skatiem / Tveru pēc šķēpa – ap gurniem to jožu!... / Iet cīņā, iet cīņā par uzvaru spožu! / Vēl nāvēto brāļu asinis kūp. (..) / Nu laiks – ka despotu vara drūp!” [Zemgaliešu Biruta 2005:28]; kā arī dzejoļi “Brīvībai”: “Tev ugunssarkanās rozes nesu: / Brāļu asinīs uzplauka tās! / Tava karve turpmākās cīņās / Lepni karogu vicinās!” [Zemgaliešu Biruta 2005:60].

Arī vairāki citi dzejoļi, kas rakstīti misteriozi simbolistiskā manierē, ietver domu par atbrīvošanos, gaišas nākamības iestāšanos pēc mokām utt.

Iespējams, dzejnieci vienojošas ciešākas attiecības ar Albertu Traubergu (1880–1908), dedzīgu revolucionāru, kurš ticis dēvēts par latviešu “terora lielmeistaru”

[Pumpuriņš 2005:134]. Vēlāk viņi esot tikuši apcietināti kopā. Zemgaliešu Biruta ir sarakstījusi divus dzejoļus, kas veltīti kādam ar iniciāļiem A. T. – “Malduguns” un “Svešam vīram”. Šīs attiecības dzejniecē varētu būt eventuāli rosinājušas vēl spēcīgāku vēlmi iesaistīties revolucionārajā kustībā un iedziļināties aktuālajās idejās.

Spriedze 1906. gada rudenī pieauga, joprojām notika vajāšanas, kratīšanas un aresti. Precīzu ziņu, kā risinājušies notikumi ap dzīvokli Lielajā Ņevas (tagad – Blaumaņa) ielā 9, kur kambarī līdzās Zemgaliešu Birutas istabai atrasta ģenerālgubernatora nogalināšanai paredzētā bumba, nav. Jāmin, ka dzīvokli rakstniece bija pierakstījusies ar Vilmas Plūmes vārdu. Citās versijās pat izskan, ka Zemgaliešu Biruta apcietināta uz ielas, nesot šo bumbu somā. Ir arī versija, ka pēc informācijas noplūdes cara slepenpolīcija šo dzīvokli izmantoja kā lamatas, lai notvertu un apcietinātu teroristus. Spridzekļa atrašana un kontakti ar revolucionāriem kalpoja par iemeslu arī Zemgaliešu Birutas arestam. Brīžus apcietinājumā ir iemūžinājis Akuraters: “Otrā dienā pēc manas apcietināšanas es tiku izsaukts pie Gregusa kabinetā. (..) domāju, ka eju uz nopratināšanu (..), aiz aizkariem (..) uz zviļņa sēdēja dzejniece Zemgaliešu Biruta, kuras istabā atrasta bumba. Viņu bija grūti ievērot (..). Viņa sēdēja klusi, domīgi un noskumusi. Viņa mani labi redzēja, bet izlikās, ka neredz. Es arī negriezu viņas vēribu uz sevis, jo biju dzirdējis, ka viņa nododot un uzzīmējot revolucionārus, kas apcietināti” [Akuraters 1968:261].

Kā jau minēts, Zemgaliešu Biruta tika atbrīvota relatīvi ātri, bet nav zināms, ko viņa izcietusi īsajā ieslodzījuma posmā gan fiziski, gan garīgi. Vientulībā no skumjās paiet laiks pēc traģiskā satricinājuma, biedri no Konstances izolējas. Viņai esot noteikta arī policijas uzraudzība – laikrakstā lasāma ziņa “Rakstniecei Zemgaliešu Birutai aizliegts atstāt Rīgu” [Rīgas Ziņas 21.10.1906:6].

Zemgaliešu Biruta jūtas kā stigmatizēta un izšķiras par pašnāvību. Par dzejnieces pēdējiem brīžiem skaidru ziņu nav. Nav arī ne dienasgrāmatas, ne atvadu vēstules, kurā varētu meklēt skaidrojumu notikušajam. Lakoniska ziņa avīzē vēsta, ka “Elizabetes ielā Nr. 77 dzīvojošā skolotāja Konstace Grencion (..) aiz pārskatīšanās ūdens vietā izdzēra atšķaidītu skābi (..)” [Balss 25.11.1906:8]. Vēl brīdi Zemgaliešu Biruta agonijā pavada pilsētas slimnīcā, līdz 15. decembrī mirst. Bērēs uz dzejnieces kapa liek lauru vainagu, uz kura lentes rakstīta rinda no viņas pašas dzejoļa – “Mūza smaidot iet pret šķēpiem...”

Pētniece Līga Lapa rakstā “Bez vainas vainīgi. Sievietes un Piektais gads” savukārt vēsta, ka Zemgaliešu Birutai simpatizējusi revolucionārā kustība, tomēr ar organizāciju saistības viņai neesot bijis [Lapa 2014:77] – arī drīzā atbrīvošana notikusi tieši tāpēc, ka rakstniece neesot bijis sakara ar inkriminētajām darbībām. Tomēr arī L. Lapa piemin Zemgaliešu Birutas ierindošanu spiegu sarakstā, liegumu izbraukt no Rīgas un nopietnos draudus, kas baumu dēļ esot saņemti no kaujiniekiem. L. Lapa akcentē arī tolaik cirkulējušās runas, ka pēc atbrīvošanas

rakstniecei bijušas attiecības ar Izmeklēšanas daļas priekšnieku pristavu Ivanu Gregusu. Interesanti, ka 1928. gadā izklaidējošas ievirzes avīžrakstā “Latvju mākslinieku pašnāvību noslēpumi” šis baumas aktualizējis arī Oļģerts Liepiņš, paužot versiju, ka tolaik kāds slepenaģents esot *ieguvis lētticīgo dzejnieces sirdi* [Liepiņš 1928:4] un padarījis revolucionāru aprindām tuvu rakstnieci viegli iespaidojamu. Zemgaliešu Biruta savus biedrus esot nodevusi, it kā padodamās aģenta varai, un, iluzorajā mīlestībā nerodot attaisnojumu upuriem, veikusi pašnāvību. Tomēr šī *noslēpumainā, romantiskā mīlas drāma* starp slepeno aģentu un dzejnieci ir tikai O. Liepiņa spekulācija.

Pretrunīgums konstatējams apstākļos, kas saistās ar jaunās dzejnieces nāvi un posmu īsi pirms tās. Laikrakstā “Balss” – četras dienas pēc Zemgaliešu Birutas nāves – vēstīts: “Dzirdējām jau, ka šī nāve bijusi saistīta ar kādām ļaunām baumām, ļaužu valodām, par nodevības aizdomām un diezin ko vēl...” [Balss 19.12.1906.:3]. Citētas arī rindas no rakstnieces piemiņai veltītā raksta “Rīgas Pilsētas Policijas Avīzes” (*Ведомости Рижской городской полиции/Zeitung der Rigaschen Stadtpolizei*) 18. decembra numurā, akcentējot izteikumu, ka “Zemgaliešu Biruta uzskatāma par jaunas apmelošanas upuri”, jo “daļa viņas pazīstamo, kas to tomēr tuvāki nepazīna, viņu sastapdami, tai nesniedza vairst pat roku...” [*ibid*]. Tomēr tuvākie līdzgaitnieki literāti jau tolaik atzina, ka nekad nav ticējuši Zemgaliešu Birutas vainai, dziļi sēroja par aizgājēju, kuplā skaitā pavadīja viņu pēdējā gaitā un veltīja tai cieņas pilnus nekrologus periodikā.

Lai gan teju nevienā avotā nav fiksēti konkrēti Zemgaliešu Birutas kā revolucionāres slepenie uzdevumi un to īstenošana, ir pamats secināt, ka viņai bijusi cieša saistība ar 1905. un 1906. gada notikumiem. Rezumējot: zināms, ka viņu un revolucionārus vienojuši cieši kontakti, viņa ir palīdzējusi izplatīt skrejlapas un revolucionāro literatūru, piedalījies konspiratīvās sanāksmēs un debatēs un reakcijas laikā izceļojusi kopā ar revolucionāriem. Rakstnieks un teorētiķis Teodors Zeiferts par dzejnieci rakstījis: “Kā krītoša zvaigzne Zemgaliešu Biruta jaunas dzejas uzplūdu un cīņu laikā iemirdzējās un pazuda” [Zeiferts 1934:401]. Savukārt rakstnieks Jānis Akuraters piemetina, ka “savāda traģēdija vijās ap šīs savādās sievietes likteni” [Akuraters 1968: 262].

Izmantotie avoti un literatūra

Akuraters, Jānis. Dienu atspīdumi. Dažas nodaļas no manas dzīves. *Ritums*, Nr. 5, 1923. 372.–380. lpp.

Akuraters, Jānis. *Atspīdumi*. [Mineapole]: Tilts, 1968.

Kosa, J. Zemgaliešu Biruta (atmiņas). ZA FB RK 7853, 1958.

- Ķikuts, Pēteris. Apsesdēla dzeja. *Latvju Grāmata*, Nr. 4, 1930. 193.–200. lpp.
- Lapa, L. *Bez vainas vainīgie. Sievietes un Piektais gads*. Tīrāksts, Nr. 14, 2014. 74.–77. lpp.
- Liepiņš, O. Latvju mākslinieku pašnāvību noslēpumi. *Pēdējā Brīdī*, Nr. 72. 1928. 4. lpp.
- Mengers, A. Anarhisms. *Galvas Pilsētas Avīze*, Nr. 4, 1906. 1.–2. lpp.
- Pumpuriņš, T. Terora lielmeistars – Alberts Traubergs no Cēsīm. *Informācija, revolūcija. reakcija: 1905–2005 (konferences materiālu krājums)*. Rīga: Latvijas Nacionālā bibliotēka, 2005. 134.–139. lpp.
- Stengrevica, E. “Daudz meklēju, daudz maldījos: man nevaldāmas asinis...”: Zemgaliešu Birutas pārstāvniecība latviešu literatūras vēsturē. *Agora. Laikplaisa: Piektais gads*, Nr. 4, 2004. 233.–247. lpp.
- Zanders, O. (sast.) Zemgaliešu Biruta. “Es redzēju ilgas ceļmalā stāvam”. *Varavīksne*. Rīga: Liesma, 1978, 40.–51. lpp.
- Vērdiņš, Kārlis. Liecība par dekadences sievišķo pusi?? *Kultūras Forums*, 09.12.2005.
- Zemgaliešu Biruta. *Sārtais skūpstis*. Rīga: Pils, 2005.

REVOLUTIONARY POETRY OF ZEMGALIEŠU BIRUTA

Abstract

The article offers an insight into the connection of the writer Zemgaliešu Biruta with revolutionary activity and references to this activity in different sources. Around the year 1905 Zemgaliešu Biruta was among the enthusiasts of the revolution. Her contribution was a translation of the essay of the Austrian social theorist and juridical expert Anton Menger “Anarchism” from German to Latvian.

There are three main motifs in her creative work. One of them is her poetry texts inspired by the spirit of the time and marked by revolutionary enthusiasm. Her poetry embodies the spirit of protest, dissatisfaction with the ruling order, and an inclination to break free. The woman is frequently in the centre of the poetry: she is the one who expresses the spirit of protest; she is a passionate and brave fighter.

Although there is no particular record of Zemgaliešu Biruta as a revolutionary who had been assigned to carry out secret tasks, there is a reason to believe that she had a close connection with the events of 1905–1906. It is known that the writer and the revolutionaries had strong ties: she helped to spread flyers and revolutionary literature, took part in secret gatherings and debates, she also left the territory of Latvia together with the revolutionaries when the government reaction against revolution took place. Zemgaliešu Biruta's enigmatic course of life and her tragic demise is closely

connected with the revolutionary atmosphere and events of the age: her contact with the revolutionaries served as a reason for her arrest. In a flat in Lielā Ēevas Street where Zemgaliešu Biruta also used to live, an explosive was found which was intended for the assassination of the governor general. Even though the real role of Zemgaliešu Biruta in revolutionary activity during the time of 1905–1906 cannot be fully established, and no direct written records have been preserved about her contribution to the revolutionary activities, the recollections book of the writer Jānis Akuraters “*Dienu atspīdumi*” (“Reflections of the Days”) allows me to draw a conclusion that she was one of the rare Latvian women revolutionaries of the time who had a deeper conviction about different ideas to transform the society, etc.

Keywords: *poetry, decadence, revolution, revolutionists, fin de siècle, 1905.*